

– культура морального висловлювання, моральної аргументації та морального дискурсу;

– службовий етикет.

Висновки. Соціально-професійні відносини виступають як один з основних чинників формування моральних якостей державного службовця. Духовний характер моральної діяльності держслужбовця розкривається в її продукті – моральних цінностях, які вона породжує й утверджує (справедливість, чесність, гідність, відповідальність тощо). Такі цінності не мають предметного вираження, проте є загальнолюдським сенсом спільної діяльності та виявляються як неписані правила у відносинах, продуктом яких є “спільність”, “спільнотність” або “людяність”.

Література

1. Батищев Г.С. Особенности культуры глубинного общения / Г.С. Батищев // Вопросы философии. – 1995. – № 3. – С. 109–129.

2. Буюева Л.П. Человек: деятельность и общение / Л.П. Буюева. – М. : Мысль, 1978. – 325 с.

3. Габермас Ю. Мораль і моральність. Чи стосуються гегелівські заперечення Канта також і дискурсивної етики? / Ю. Габермас // Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія : підручник / А.М. Єрмоленко. – К., 1999. – С. 325–346.

4. Гімн про Любов: Любов над усе! Перше послання Ап. Павла до Коринтян: 13:1-13 // Новий Завіт. – Мінськ, 1990. – С. 193–194.

5. Государственная служба: теория и организация : курс лекций. – Ростов н/Д. : Феникс, 1998. – 640 с.

6. Етика : навч. посіб. / [Т.Г. Аболіна, В.В. Єфіменко, О.М. Лінчук та ін.]. – К. : Либідь, 1992. – 328 с.

7. Каган М.С. Мир общения: Проблема межсубъектных отношений / М.С. Каган. – М. : Политиздат, 1988. – 315 с.

8. Лютенс Ф. Организационное поведение : пер. с англ. / Ф. Лютенс. – 7-е изд. – М. : ИНФРА-М, 1999. – ХХVIII. – 692 с.

9. Попков В.Д. Этика советской государственной службы / В.Д. Попков. – М. : Юрид. лит., 1970. – 200 с.

10. Фромм Э. Иметь или Быть? : пер. с англ. / Э. Фромм. – К. : Ника-Центр, 1998. – 400 с.

11. Ясперс К. Комунікація / К. Ясперс // Ситниченко Л.А. Першоджерела комунікативної філософії / Л.А. Ситниченко. – К., 1996. – С. 122–132.

СКІРКО Р.Л.

ДОСЛІДНА МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

В умовах зростання соціальної напруженості, загострення проблем соціального розшарування, ускладнення відносин соціальних груп та міжособистісних стосунків особливо небезпечною є неготовність майбутніх психологів до компетентного вирішення проблем, пов'язаних із соціальною природою людини. Виявлені в ході експерименту недоліки в підготовці майбутніх психологів в умовах вищого навчального закладу вказують на те, що надзвичайно актуальною стає проблема формування соціальної

компетентності практичних психологів, на що була спрямована наша експериментально-дослідна робота.

Ми виходили з того, що сутнісний зміст експерименту полягає у внесенні та відстеженні змін до організаційно-педагогічних умов, у яких відбувається формування соціальної компетентності майбутніх практичних психологів. З цією метою було проведено аналіз стану сформованості професійної підготовки майбутніх практичних психологів до роботи в нових соціальних умовах, який показав, що:

- в умовах соціально-культурних перетворень більшість студентів психологічного факультету недостатньо зорієнтована в питаннях подолання соціально-психологічних проблем;

- процес професійної підготовки майбутніх практичних психологів не задовольняє їхні потреби в оволодінні способами підвищення соціального статусу, встановлення й розвитку конструктивних відносин у складних соціальних ситуаціях тощо;

- професійна підготовка практичних психологів, що зорієнтована тільки на здобуття ними знань і вмінь, не дає їм змоги ефективно інтегрувати, спрямовувати формування в себе соціально значущих якостей особистості, соціальної компетентності;

- розроблені теоретичні й методологічні основи формування комунікативної компетентності майбутніх психологів ще далекі від соціальної компетентності;

- процес успішної професійної підготовки потребує розробки й упровадження особливої технології та організаційно-педагогічних умов формування соціальної компетентності майбутніх практичних психологів.

Враховуючи визначені вихідні умови, поставлено такі завдання:

1. Розробити та експериментально перевірити дослідну модель формування соціальної компетентності майбутніх психологів у процесі професійної підготовки.

2. Упровадити технологію формування соціальної компетентності майбутніх психологів у процес професійної підготовки, що дасть змогу забезпечити якісне засвоєння студентами соціальних знань і вмінь та буде сприяти розвитку їх соціального досвіду.

3. Перевірити ефективність організаційно-педагогічних умов формування соціальної компетентності майбутніх практичних психологів у процесі професійної підготовки.

4. Обґрунтувати методику дослідження, порівняти стан сформованості соціальної компетентності майбутніх практичних психологів до і після впровадження розробленої моделі й технології, теоретично обґрунтованих організаційно-педагогічних умов.

5. Узагальнити методичні рекомендації для викладачів вищих навчальних закладів щодо реалізації технології формування соціальної компетентності майбутніх психологів.

У процесі аналізу як залежна змінна виступала соціальна компетентність майбутніх психологів, її мотиваційно-ціннісний, когнітивний і поведінковий компоненти. Незалежними змінними виявились модель і технологія формування соціальної компетентності майбутніх психологів у процесі професійної підготовки, а також система умов реалізації запропонованої технології.

Мета статті – розкрити основні складові моделі формування соціальної компетентності майбутніх практичних психологів у процесі професійної підготовки.

Створення моделі формування соціальної компетентності майбутнього практичного психолога є дієвим засобом перевірки істинності й повноти розроблених теоретичних уявлень. Вона побудована для дослідження особливостей професійної підготовки у ВНЗ, які зумовлюють соціальний успіх особистості.

Модель формування соціальної компетентності майбутнього психолога складається з п'яти взаємозумовлених складових: цільової, концептуальної, змістової, технологічної, діагностично-корекційної.

Цільова складова визначає мету і завдання дослідної моделі. Мета, відповідно до завдань експериментально-дослідної роботи, розуміється як підвищення рівня сформованості соціальної компетентності майбутніх практичних психологів за рахунок збагачення її когнітивного, поведінкового і ціннісно-мотиваційного компонентів.

Завдання, що спрямовують діяльність педагогічного колективу вищого навчального закладу на формування соціальної компетентності майбутніх психологів, такі:

- піднесення ціннісної, соціальної свідомості майбутніх психологів на більш високий рівень, розвиток соціально значущих мотивів, цінностей, ідеалів особистості;
- розвиток розуміння студентами власного стану сформованості соціальної компетентності, опанування соціальними знаннями й уміннями;
- тренування соціальних, організаційних, комунікативних, емпатійних, рефлексивних, перцептивних, експресивних, прогностичних вмінь, що забезпечують можливість побудови ефективних суб'єкт-суб'єктних відносин, опанування нових соціальних ролей;
- формування готовності та здатності до вирішення професійних проблем, пов'язаних із суспільною природою людини;
- забезпечення зв'язку між навчальною, науковою, соціально значущою і професійною діяльністю, розвиток соціального досвіду, його інтеграція;
- сприяння оволодінню навичками активного аналізу складних соціальних явищ, досвіду, вчинків, мотивації, досягнень та ускладнень у ході моделювання ситуацій суспільного функціонування;
- оволодіння сучасними технологіями сприяння соціалізації, соціально-рольового самовизначення, розвитку соціальних умінь клієнтів.

Охарактеризуємо концептуальну складову моделі, яка представлена концепцією формування соціальної компетентності майбутніх практичних психологів.

Розроблена концепція характеризує провідну ідею, положення, що зумовлюють модель, мету, зміст, методи, форми, результат формування соціальної компетентності майбутніх практичних психологів у процесі професійної підготовки.

Вихідні положення становлять принципи, підходи та теоретичні ідеї, що покладено в основу концепції. Основоположними принципами формування соціальної компетентності є такі: принцип системності, принцип єдності зовнішніх впливів і внутрішніх умов, принцип особистісного підходу, принцип розвитку, принцип соціальної природи законів психічного розвитку людини тощо.

Основні підходи, які покладено в основу концепції формування соціальної компетентності майбутніх практичних психологів: компетентнісний, аксіологічний, контекстний, діяльнісний, системний, особистісно орієнтований, ситуаційно-проблемний.

Серед наукових теорій, які є фундаментом концепції формування соціальної компетентності майбутнього практичного психолога, особливе місце займають такі, як системно-рольова теорія виховання особистості М.М. Таланчука, теорія самоактуалізації А. Маслоу, теорія духовної взаємодії Т.І. Сущенко, теорія соціальної зрілості особистості В.В. Радула.

Згідно з системно-рольовою теорією виховання особистості М.М. Таланчука, формування гармонійно розвинутої особистості, готової й здатної до ефективної соціальної поведінки відбувається шляхом актуалізації соціальних ролей (сім'янина, громадянина, мешканця планети Земля тощо) та мікропроекування педагогом діяльності вихованця [6].

Положення теорії самоактуалізації А. Маслоу вказують на необхідність акцентування природного прагнення людини до саморозвитку, самовдосконалення, потреби у спілкуванні, повазі, прийнятті любові [1].

Основні положення теорії духовної взаємодії Т.І. Сущенко дають змогу розуміти педагогічний процес у вищій школі як взаємне духовне збагачення його суб'єктів в умовах сприятливого психологічного клімату відносин, загальної діалогічної культури, інтелектуальної співтворчості. Організація духовно-інтелектуальної, емоційно насиченої, ціннісно орієнтованої співтворчості суб'єктів навчально-виховного процесу у ВНЗ розуміється нами як шлях до формування соціальної компетентності студентів [5].

Теорія соціальної зрілості особистості В.В. Радула стверджує необхідність спрямування роботи зі студентами на суспільно значущі цілі, приведення у відповідність особистісно значущих мотивів діяльності мотивам, необхідним з точки зору соціуму. Соціальна зрілість, на його думку, знаходить свій вияв, перш за все, в активній життєвій позиції, яка розкривається в соціальній активності, соціальному самовизначенні та соціальній відповідальності при виконанні основних соціальних функцій [2].

На основі охарактеризованих вихідних засад сформульовано провідну ідею концепції, яка полягає в тому, що професійна підготовка майбутніх психологів є багаторівневим соціально спрямованим процесом, що забезпечує єдність соціального і професійного становлення особистості; орієнтується на формування соціальної компетентності, яка виявляється у готовності вирішувати професійні завдання, пов'язані із суспільною природою людини, чим сприяє демократизації й гуманізації суспільства.

Ми розуміємо соціальну компетентність як інтегративну характеристику особистості, що включає сукупність її соціальних знань, умінь, навичок, досвіду, цінностей і якостей; дає змогу ефективно виконувати соціальні функції в межах компетенції психолога на основі позитивного ставлення до себе та іншого.

Компонентами соціальної компетентності є мотиваційний, когнітивний та поведінковий. Когнітивний компонент соціальної компетентності майбутнього психолога пов'язаний із соціальним інтелектом, соціальними знаннями й навичками; поведінковий – із соціальним досвідом, уміннями соціального функціонування, сумісної діяльності; ціннісно-мотиваційний – із соціальними цінностями, потребами, мотиваційними орієнтаціями в міжособистісних стосунках.

Характеризуючи змістову складову моделі формування соціальної компетентності майбутніх практичних психологів, слід зазначити, що вона представлена навчально-методичним комплексом, який дає змогу здобувати спеціальні знання й уміння соціального характеру.

Технологічна складова моделі забезпечує результативність формування соціальної компетентності. Вона представлена технологією формування соціальної компетентності майбутніх практичних психологів у процесі професійної підготовки. Ми виходимо із визначення Г.К. Селевком педагогічної технології як системи функціонування всіх компонентів педагогічного процесу, побудованої на науковій основі, яка запрограмована в часі й просторі та дає можливість досягати запланованих результатів [3].

Розроблена технологія передбачає формування соціальної компетентності кількома етапами, які відповідають виокремленим компонентам соціальної компетентності: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісно-рефлексивний.

Перший етап технології – мотиваційно-ціннісний – мав за мету чітке визначення цілей та перспектив навчання, практики, саморозвитку майбутніх психологів, створення мотиваційного середовища на основі певних мікротехнологій. Під мікротехнологіями ми розуміємо технології, спрямовані на вирішення вузьких оперативних завдань, які належать до індивідуальної взаємодії суб'єктів педагогічного процесу. На цьому етапі за результатами вихідного рівня сформованості соціальної компетентності студентів створювалась позитивна мотивація для подальшої роботи, здійснювалась актуалізація соціальних цінностей, акцентувалась соціальна проблематика, створювалась установка на досягнення соціального успіху.

Другий етап технології – когнітивний – пов'язаний зі збагаченням знань майбутніх психологів про соціальну компетентність. На цьому етапі передбачено активізацію засвоєння та інтеграції студентами знань із соціально орієнтованих дисциплін, використання спеціального тренінгу соціальної компетентності для відпрацювання необхідних соціальних вмінь і розвитку соціально значущих і професійно важливих якостей особистості. Активне засвоєння знань виходить з установки на оволодіння методами їх здобуття, передбачає розробку різнорівневих завдань, проблемних та інформаційних питань (про соціальну компетентність, ставлення до себе та інших, проблеми людини й суспільства, прояви соціальної активності та громадянськості).

Змістова складова моделі передбачає відповідне збагачення планів і програм дисциплін, розробку змісту спецкурсу, тренінгу, роботи клубу, що мають вплив на розвиток компонентів соціальної компетентності.

Діагностично-корекційна складова розробленої моделі включає вхідне і вихідне діагностування майбутніх практичних психологів, вивчення рівня сформованості соціальної компетентності на основі комплексу діагностичних методик; розробку корекційних програм.

Висновки. Отже, провідна ідея розробленої моделі полягає в забезпеченні єдності формування професійної та соціальної компетентності майбутнього практичного психолога. Організаційно-педагогічні умови включають: підготовку викладачів до впровадження розробленої моделі й технології; інтеграції у зміст професійної освіти психологів формування соціальних знань, умінь, навичок; педагогічний супровід процесу формування соціальної компетентності на діагностичній основі; залучення майбутніх фахівців до практико орієнтованої діяльності з розв'язання життєвих соціальних проблем і реалізації суспільно значущих проектів.

Література

1. Маслоу А. Психология бытия / А. Маслоу. – М. : Рефл-бук, 1997. – 304 с.
2. Радул В.В. Соціальна зрілість майбутнього фахівця: педагогічні фактори формування / В.В. Радул, О.В. Михайлов. – Кіровоград : Центрально-українське видавництво, 2000. – 148 с.
3. Селевко Г.К. Альтернативные педагогические технологии / Г.К. Селевко. – М. : НИИ школьных технологий, 2005. – 224 с.
4. Радул В.В. Фактори соціальної зрілості студентів педвузу / В.В. Радул. – К., 1994. – 144 с.
5. Сущенко Т.І. Провідні фактори концептуального впливу на управління освітніми процесами / Т.І. Сущенко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / редкол.: Т.І. Сущенко (голов. ред.) та ін. – Запоріжжя, 2009. – Вип. 3 (56). – С. 373–378.
6. Таланчук Н.М. Системно-ролевая концепция школьного воспитания / Н.М. Таланчук. – Казань : Таткнигоиздат, 1991. – 180 с.